

és az Arad-Csanádi Vasúti Társaság. Az új helyzetben új fejlesztéseket is megfogalmaztak. Ebben szerepelt a Székesfehérvár–Szolnok közötti vonal, amivel gyakorlatilag az egész országot Pest kikerülésével működtetni lehetne, de ez a mai napig nem valósult meg. Néhány kapcsolódási pont viszont elkészült, mint például a dunaföldvári híd, de a Bácsalmás–Szeged közötti vonal továbbra sincs meg, nincs meg a Győr–kisbéri vonal, ugyan elkészült a Szarvas–kunszentmártoni, de nincs további folytatása.

Mindig jogosan Trianon tragédiáit szoktuk emlegetni, de azt is látnunk kell, hogy ez rákényszerítette Magyarországot arra, hogy kisebb körzetekben kezdjen el gondolkodni és cselekedni. Trianon tragikus hatása azonban napjainkig tart a vasúti hálózaton is.

Majdán János

Irodalom: Kelety Dénes: A megcsönkített államvasutakról. In.: Vasúthistória évkönyv. Bp. 1995. 7–26. old.; Magyar vasúttörténet 1-6. Bp. 1998. Főszerkesztő: Dr. Kovács László; Majdán János: Modernizáció – vasút – társadalom. (2. bővített kiadás). Baja 2010.

Trianon mai szemmel

1919 tavaszán a Párizs melletti Versailles-ban, a Nagy-Trianon kastélyban kezdődtek a béketárgyalások. Pontosabban fogalmazva: nem béketárgyalások voltak ezek. Ítéleteket hoztak. Olyan nemzetek ítélkeztek mások felett, akik maguk is okozói voltak a háborúnak. Magyarországot a vádlottak padjára ültették. A győzők nem békét kötöttek a vesztesekkel, Magyarországgal. Feketen fehéren állították egymással szembe az Erényt és a Bűnt, a győzteseket és a veszteseket. Legalábbis a győzők forgatókönyve szerint. Erkölcsi szempontból azonban ma már a háború szereplői más megvilágításban állnak előttünk. Ha a háború kirobbantásáért kellene bárkit is felelősségre vonni vagy a bűnösségét megítélni, ha ezen az alapon kellett volna döntenie, a békeszerződéseket megkötöni – az európai nagyhatalmakat kellett volna elsőként Németország után megbüntetni, hiszen ezeknek az országoknak a hegemónisztikus törekvései készítettek elő a háborút. Magyarország áldozat volt. Ezt sokáig itthon is elhallgatták, így tették frusztrálttá évtizedeken át a magyar embereket, akik saját történetüket, a saját szenvedéstörténetüket (Trianont) sem tudták tisztességesen megélni, átélni, feldolgozni.

Emiatt sem vagyunk képesek tisztán látni a trianoni jelenséget a maga összetettségében – amiből két dolog feltétlenül következik. Az egyik: egy nemzet csak úgy tud építkezni, ha (tabuk, korlátok nélkül) kibeszéli a múltját, ha tudhatjuk, kik vagyunk, honnan jöttünk, hová megyünk. Önismeretünket kell tehát erősíteni, mert vallom: önismeretünk hiánya volt Trianon egyik forrása. Mit is mond Szekfű Gyula az 1920-ban megjelent munkájában? A kiegyezés után „a nemzeti jellemnek az eddiginél is rohamosabb megzavarodása” következett be. „Így lett az önáltatás hiúságunk által úrrá gondolkodásunkon...”¹ A nemzet (annak vezető garnitúrája) képtelen volt felismerni önnön érdekeit, a kiegyezés adta előnyöket. A magyarság az önismeret legmélyebb pontjára zuhant a dualizmus korában, hiszen a kormányzati és ellenzéki tényezők egyaránt csak magukkal, a maguk vélt igazával voltak elfoglalva, s nem látták vagy nem vették komolyan az országra egyre nyíltabban leselkedő veszélyeket.

A nemzet süllyedése aztán tovább mélyítette az ellentéteket a két tábor között. „A mi hibánk nem az, hogy védekeztünk és fegyverkeztünk, sőt éppen az, hogy egyiket sem tettük”² Az 1900-as évek egészen Trianonig (és persze azután is) elfedték mindenki előtt a legfőbb veszélyt: a nemzet végtelen szétesését. Erre a húsz évvel ezelőtti rendszerváltozás sem adott választ. Pedig a választ elsősorban a szellem embereitől várja el a társadalom. Ehhez azonban az eddigiektől eltérő gondolkodás szükséges és minden politikai tényező részéről felelős magatartás. „Vétkesek és betegek voltunk és vagyunk, s bajainkon kisebb kezdemény nem, csak lelki megtisztulás, belső átalakulás segíthet”³, fordul Szekfű Gyula Szechenyi István alap gondolatához. Talán most meghallják szavait.

Torz és bűnös volt Európa vezető államfőirainak 1920. június 4-i produkciója. És a torzszülött előbb vagy utóbb elpusztul. A trianoni „békemű” is szétesett – a magyarok közreműködése nélkül. Darabjaira tört szét Jugoszlávia (háború útján), nem létezik többé Csehszlovákia (ez békésen zajlott), a

¹ Szekfű Gyula: Három nemzedék. „Élet” Irodalmi és Nyomda RT. Bp. 1920. 266. old.

² Szekfű Gyula: uo. 267. old.

³ Szekfű Gyula: uo. 325. old.

kárpátaljai magyarok meg a cseh és orosz uralom után egy újabb hatalom alá kerültek. A trianoni rendszer szétesésével számunkra, magyarok számára lényegesen nem változtak meg a dolgok: elszakított honfitársainkat azóta is másodrendű állampolgároknak tekintik, rendszeresen megalázzák őket – fizika-
ilag is – a magyarságuk miatt, mert a félelem munkál bennük: a Trianon-fóbia. Pedig ha minél több jogot adnának kisebbségeiknek, annál kisebb veszély fenyegetheti őket, a többségi államot. Európai példák bizonyítják, hogy a teljes körű autonómia biztosítása és a kisebbségi jogok érvényesülése harmonikus együttélést, békét teremtene a kisebbségek és a hatalom között, anélkül hogy veszélyeztetné a többségi állam integritását.

Őrök alapelv, hogy a politika nem a vágyak, hanem a realitások birodalma. Ezért ma a XXI. század eleji Közép-Európában nem tartozik a realitások közé a történelmi határok visszaállítását. Senki sem akar újabb Koszovót ebben a térségben. A revízió kommunikációs szinten felmerülhet, történelmi, szociológiai értelemben is, politikai viszonylatban azonban kevésbé. Ezt több tényező is magyarázza: a nagyhatalmi akarat hiánya, szomszédaink magatartása, annak a realitásnak a felismerése, hogy Magyarország hadereje oly minimális, hogy magunkat sem tudnánk megvédeni. Vagyis a revízió politikailag azért is irreleváns a mai viszonyok között, mert a magyar nemzet „*úgymond hadrafoghatósága*” (Döbrentei Kornél szavaival) gazdasági, szellemi és mentális értelemben meghaladná az erőnket. S ehhez szorosan kapcsolódik az, hogy a magyar értelmiség, akinek a felelőssége vitathatatlan, hogy ide jutottunk, nem vállalja ezt a dolgot, az oktatás pedig az egyetemeket is beleértve a mai napig nem tisztázta a múltat, s ma hosszú időre, ismételten Döbrentei szavait idézem: „*megrontott identitástudattal, átmosott aggyal s készülétlenséggel útra bocsátott nemzedék*” (hozzátehetném: ennek következtében felelősséget sem érző nemzedék – Sz.A.) *próbál eligazodni a múltunk által meghatározott jelenünk útvesztőiben*”⁴. Nem is tehetnék meg ezt eredményesen, hiszen azonosság tudatuk bizonytalansága egyúttal egy sor olyan kompetencia hiányára utal, mint a nyitottság, a biztonságérzet, a kompenzálásra való folytonos törekvés. Ezek a tulajdonságok aztán cselekvésképtelenséget szülnek, gyanakváshoz vezethetnek, s távol tartják ezt a nemzedéket a már említett felelős magatartástól. Enyhíthetné ezeket a hiányokat, ha Trianont a helyére tudjuk tenni.

Trianon ma már nem egyszerűen határkérdés, ezért sem jelent megoldást a határok megszűnése Közép-Európában. Trianon olyan morális problémává vált, amelynek végiggondolására sem a békecsinálók, sem pedig a béke haszonélvezői nem mutatták a legparányibb szándékot sem. Ami pedig Trianont és az uniós tagság összefüggéseit illeti, éppen Magyarországnak lehetnének etikai fenntartásai az európai nagyhatalmak eddigi magatartásával szemben. Történelmi-szakmai szempontból vizsgálva a Trianon-jelenséget, meg kell állapítanom, hogy ennek létrejöttében leginkább a magyarországi politikai-ideológiai megosztottság játssza a főszerepet. Ez a megosztottság – a politika világán kívül – a történelmi szakma jelenlegi állapotában is kifejeződik. A két tábor, az uralkodó baloldali-liberális (a marxista terminológia szerint ez képviseli a haladást) és a konzervatív-nemzeti – leképezve a politika világát – oly mértékben áll egymással szemben, hogy párbeszédet sem folytat. Pedig jót tenne az egész történetírásunknak, történelemfelfogásunknak, s talán a Trianon-kérdés is nyugvópontra jutna, ha lenne folyamatos párbeszéd. A mai napig ugyanis azok határozzák meg a közvélemény gondolkodását, akik egyik pillanatról a másikra (a rendszerváltozás idején) marxista történelemszövegekből baloldali-liberálisokká vedlettek és ma is a közvélemény és az ifjúság hivatalos és kizárólagos befolyásolóiként viselkednek! Míndezt a média támogatásával teszik. Ha bárki megsérti vagy veszélyezteti ezt a szellemi monopóliumot, azt legjobb esetben is a tacevonalra teszik. Sokat elárul erről például az, ahogyan egyik pillanatról a másikra, a vetítés napján – a Magyar Televízió levette a műsoráról Koltay Gábor 14 részes Trianon-filmjét. Kik irányítják (irányították) a műsorváltozást be sem jelentve ezt a médiumot? Lehet ugyanis arról vitatkozni, hogy jó-e vagy rossz Koltay Gábor filmje, de akkor ezt kellett volna tenni, és nem a legsötétebb cenzúra eszközához nyúlni. El kell fogadni az uralkodó attitűdöktől eltérő kutatói gondolkodást!

Azt hiszem, amikor a fenti kérdéseket vizsgáljuk, akkor a parlamentarizmus és a közjogi kérdések összefüggéseit feltétlenül meg kell említenünk, hiszen ez alapkérdése volt a dualizmus korában a magyar parlamentáris demokráciának (és sajnos minden mást háttérbe szorított). A 48-asok és a 67-esek között ugyanis folyamatos közjogi vita folyt arról, ki az, aki igazán a magyar érdekeket képviseli. A legélesebb harc a véderő kérdésében folyt, a magyar hadsereg korszerűsítésének kérdése körül. Hiszen ezzel összefüggésben (és persze más kérdésekben is) az ellenzék obstrukciója 1896-tól egészen 1912-ig

⁴ Trianon a világ bűne. Interjú Döbrentei Kornéllal. In Trianon utólete III. kötet. A magyar társadalom Trianon-képe. Kairosz. Bp. é. n. 375. old.

tartott, amikor Tisza István megelégedte azt, és napra pontosan június 4-én, nyolc évvel a trianoni katasztrófa előtt leveri az ellenzék szervezett agyonbeszélését és technikázását. Természetes, hogy erről különböző vélemények vannak. Akár az 1890-es évek egyházpolitikai küzdelmeiről, a *közigazgatás államosítása* vagy a *választójog kérdése* körül. Aztán itt van a *nemzetiségi politika*, amiről a mai napig hamisan próbálják bebizonyítani, hogy Magyarországon volt a legbrutálisabb nemzetiségi elnyomás. Körül kellene nézni, hogy például a franciák vagy az angolok mit műveltek a gyarmataikon. Feltehető tehát a kérdés, igaz-e, hogy a nemzetiségi kérdés orvoslásának legalkalmasabb formája az állami közigazgatás lehetett volna? A közigazgatás államosítása ugyanis egyet jelentett volna a vármegyerendszer megszüntetésével, amely elsősorban az önállóság, az önrendelkezés tekintetében sok mindent adott a nemzetnek. Horánszky Lajos azt állítja⁵, hogy a közigazgatás államosítása lehetett volna a legalkalmasabb eszköz a nemzetiségi kérdés megoldására. Talán ez által könnyebb lehetett volna a nemzetiségi igények kielégítése is, hiszen ez volt a politikai igazságok melegágya. Vagy mi az igazság a körül, hogy a rossz közigazgatás csúpan a nemzetiségeket sújtotta, vagy esetleg szenvedtek tőle a magyarok is?

Ami a *háborús felelősség* kérdését illeti, eddig is sok vitát váltott ki szakmai körökben (mert egymás mellett beszélnek). Magyarország a háború kirobbantója, okozója – mondják –, ezért büntették meg Magyarországot. (Különben a Népszava ez évi június eleji számaiban ma is ezt lehet olvasni: Magyarország robbantotta ki ezt a háborút és megérdemelte a sorsát, és hogy Tisza István okozta az emberek szenvedéseit. Ezeket itt, Magyarországon lehet olvasni, nem külföldön!) A korabeli baloldali sajtó is ezt sulykolta és sulykolja ma is, bár ez a nézet már 1920-ban megdőlt. Miután aláírták a békediktátumot, a részt vevő Francesco Nitti és Lloyd George emlékirataikban is megírták, hogy mennyire rossz ez az egész békerendszer. 1922-ben Nitti azt írta, hogy Európában újabb háború fog bekövetkezni, és nem tévedett. Ma már a magyar baloldali liberális történészek is „árnyaltan” látják és látatják ezt a kérdést, és úgy tesznek, mintha már túlléptek volna ezen, miközben Tisza István politikai és erkölcsi rehabilitációja a mai napig nem történt meg. Tisza a baloldali értelmiség (és médiája) szemében ma is a feudális Magyarország megtestesítője. Hogy ez a szemléletmód megváltozzék Károlyi Mihály megítélésében is komoly változásnak kell végbemennie. Mert nincs szükség közvélemény-formálóokra, akik kinyilatkoztatják az igazságot, megmondják, ki a korszerű és ki nem. Az eltelt húsz év alatt ebben a tekintetben semmi sem változott.

Itt van például gróf Tisza István és gróf Károlyi Mihály személye körüli a mai napig tartó polémia. (A 90. évfordulóra megjelent írások többsége Károlyiról szól.) Ha párhuzamba állítjuk Tisza István és Károlyi Mihály politikai nézeteit, gondolkodását és legfőképpen pályafutásukat és cselekedeteiket, az eredmény nem kétséges. Elmélyült kutatómunka sem szükséges ahhoz, hogy megállapítsuk a különbséget. Tisza István igazi államférfiúi érényeket mutatott egész élete során. Számára a legfőbb érték a nemzet volt, mindenekelőtt a nemzetért élt és küzdött, még ha sokan nem is értették egyet módszereivel, eszközeivel. (Ellenségeinek is el kell ismerniük, hogy az általa igénybe vett módszerek is a nemzet érdekeit védtek, amikor például a hárszabályok megsértésével leveri az obstrukciót.) Sohasem gondolt saját érdekeire, nem kereste az olesó népszerűséget, következetes volt mindvégig. Tetten érhető ez parlamenti tevékenysége során, minden beszédében, akár az első, 1889-es véderővel foglalkozó szónoklatában. (Ekkor hangzik el először ismert tétele, hogy a közös hadseregben Magyarország biztonsági lét-feltételei vannak jelen.) Az 1904. évi parlamenti felszólalásának első miniszterelnökségének idején és az 1912. évi nagy parlamenti beszédeinek legfőbb üzenete, hogy meg kell állítani a nemzetet azon a lejtőn, amelyen a másfél évtizedig tartó obstrukciós időszakban haladt, s amely megakadályozta a nemzetet abban, hogy felismerje a közeledő nagy veszélyt és hogy megfelelően felkészüljön rá. Miniszterelnökként is kiállt a nemzeti érdekek mellett, amikor a végsőkig ellenezte a háborút. Hogy végül miért állt a háború mellé, holott nem akarta a háborút? A nemzet mellé kellett állnia, amikor már a kocka el volt vetve. Tisza István 1891-ben vizaknai választói előtt tartott beszédében összekapcsolja a belpolitikában kialakult helyzetet a külpolitika várható kilátásaival. Szavai kiáltásként hangzanak: „*Jaj annak a nemzetnek, amelyet a megpróbáltatások perceiben nem egységesen szervezve talál a végzet. Aki a parlament rendjét és tekintélyét támadja, az a nemzet sírját ássa meg.*”⁶ Mindent meg kell tenni tehát, hogy a nagy mérkőzés ne találja felkészületlenül a nemzetet. Tisza István a nemzetiségi kérdésben – a saját párttársaitól is eltérően – nem a nyers erőszak eszközével próbálta az ország integritását megőrizni. Bár

⁵ Horánszky Lajos: Tisza István és kora. Sajtó alá rendezte Horánszky Nándor. Tellér Kiadó. Bp. [1994] 160–167. old.

⁶ Tisza István beszéde vizaknai választói előtt, 1891. nov. 15. In Gróf Tisza István képviselőházi beszédei. Első sorozat. Bevezetésekkel és magyarázó jegyzetekkel ellátta: Barabási Kun József. MTA. Bp. 1930. 166. old.

egységes magyar nemzetben gondolkodott, de különbséget tett a haza iránt lojális nemzetiségi vezetők és az izgatók között. Ezért szüntelenül kereste a megegyezést a nemzetiségekkel, elsősorban a románokkal. Román tárgyalásai ismertek, nem rajta múlt, hogy ez nem sikerült.

Most néhány szót Károlyi Mihályról. Vajon a két forradalom, az 1918-as ún. őszirózsás forradalom és az 1919-es Kun Béla-féle tanácsköztársaság milyen szerepet játszott a békedöntésekben? Nem azt állítom, hogy ez a két forradalom vezetett Trianonhoz. Ez sokkal összetettebb kérdés: Trianont sok minden okozta, de azt igenis állítom, hogy ez a két forradalom az ítélet súlyosságát tekintve szerepet játszott. A padovai fegyverszünet után (1918. november 3.) a magyar csapatok fegyverkeztek, fegyvereikkel együtt érkeztek vissza Magyarországra. Olyan erőt képviseltek, amely sikerrel vehette volna fel a harcot a betolakodó románokkal, szerbekkel, csehekkel szemben. Az olasz harctérről hazakerkező katonáinkat Ausztriában a helyi hatóságok többször le akarják fegyverezni, ők azonban nem hajlandók megválni fegyvereiktől. Aztán megérkeznek a magyar katonavonatok a magyar vasútállomásokra. És mi történik? A Károlyi Mihály által vezetett kormány utasítására elveszik tőlük a fegyvereket, letérik rangjelzéseiket. A hazakerkező katonák ünneplő fogadtatást vártak, ehelyett „*Senki sem várta őket az állomásokon, se zene, se virág, se zászlók, se király, se tömeg, amelyik, amikor kimentek, zsebkendőit lengettet utánuk, mindezek helyett forradalom várta itthon őket, a legcsábítóbb jelszóval, hogy nem akarok többé katonát látni. Biztatásra dobták el itthon a fegyvert, itthoni vezérek lázították fel őket, ők fújták meg a riadót a rombolásra, és a világbékét ígérték nekik, pedig a volt katonák kevesebbel is beérték volna. Senki sem használta föl nálunk a jövődő és a béke érdekében a frontoktól megszabadult emberek szerénységét, hanem rögtön az egész mennyországot odaadták nekik. Szabadulás következett, mámoros őszirózsás népiünnepély, annak öröme, hogy megszabadultunk a szenvedéstől. Nem hitték el, hogy legyőztek minket, azt hitték, hogy a béke győzött.*”⁷ Ezt írja Papp Jenő. Hát miért tekintik mégis eszmei elődjüknek a mai baloldali liberálisok Károlyi Mihályt? Akinek a rövid ténykedése az ország élén, enyhén szólva is károkat okozott az országnak. Károlyi gróf pacifista jelszavaival mindenáron meg akart felelni a nagyhatalmak elvárásainak. Önhittségében talán arra gondolt, hogy az antant benne látja megtestesülni az ideális közép-európai demokratát? Aki kivezeti ezt a „bűnös” nemzetet a rossz útról? Ezért olyannak akart tűnni, mint az európaiak, humanistának, demokratának, a népek barátjának, a kisebbségi ügy szószólójának és a béke ügye felkarolójának, vagyis olyannak, amilyennek a szövetséges erők – véleményem szerint – látni szerették volna őt. Ennek érdekében mindenre képes volt, de legfőképpen elrugaskodni a realitásoktól, szembemenni saját nemzetével. Kormányja tele volt radikálisabbnál radikálisabb baloldaliakkal. Ezért oszlatta fel a hadsereget a nemzetre nézve igen válságos helyzetben, ezért ment el november 13-án Belgrádba megalázkodni és megalkudni. Ezért utasította a székely hadosztályt, hogy bocsássa a vasúti szerelvényeket a Gyulafehérvárra sereglő románok rendelkezésére. Károlyi tehát úgy cselekedett alapvető nemzeti kérdésekben, mint mai követői, amikor a nemzetet érintő alapvető kérdésekben kell döntenünk.

Persze az antant hatalmak nem hitték neki. Hogyan is hihettek volna olyan embernek, aki olyan pártokkal és politikai figurákkal akarta céljait elérni és egyéni ambícióit kiélni, akik egész Európára veszedelmet jelentettek. Károlyi végül is a bolszevizmushoz kötötte az országot. Az akkori baloldali sajtó viselkedése is hasonló a maihoz. 1918. november 16-án a Népszava bejelenti a népköztársaság kikiáltását mint hatalmas forradalmi cselekedetet. Hosszasan taglalja az örömujjongást oldalakon keresztül, miközben ugyanannak a lapnak a leghátsó oldalán egy létfontosságú, de csak kicsi hír olvasható, hogy szerb, cseh és román csapatok állnak már Magyarország földjén, vagyis ellenséges csapatok tartják megszállva az országot, miközben folynak a béketárgyalások – a magyarok nélkül.

*

Végezetül a Trianoni Szemle főszerkesztőjeként bemutatom a lapunkat, a Trianoni Szemlét. A negyedévenként megjelenő folyóiratot 2009 januárjában indította el a Trianon Kutatóintézet, amelyet 2007-ben jegyeztek be. A folyóirat célkitűzései: a Trianonhoz vezető út, ezen belül a magyar vezető politikai elit tevékenységének és felelősségének feltárása, valamint a nemzetközi viszonyok bemutatása, a békeszerződés sokoldalú elemzése, következményeinek összetett vizsgálata. Történelmi és szociológiai elemzések a Trianon-szindróma mai vonatkozásairól. Törekvésünk az, hogy folyóiratunkkal megszólítsuk a fiatal generációkat is. Hangsúlyt helyezünk arra, hogy lapunkban megszólalhassanak fiatal szakemberek (doktoranduszok) is.

Szidiropulosz Archimédesz

⁷ Papp Jenő: A mai Magyarország erkölcsrajza. Korunk kritikája 1918–1933. Káldor. Bp. 1934.